

На основу Платформе за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Акционог плана за спровођење Стратегије научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2016. до 2020. године - Истраживања за иновације, на предлог директора и Научног већа, Управни одбор Института за архитектуру и урбанизам Србије, је на седници одржаној дана 19.02.2019. године донео

Правилник о спровођењу Платформе за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја у Институту за архитектуру и урбанизам Србије

Опште одредбе

Члан 1

Овим Правилником о спровођењу Платформе за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја (у даљем тексту: Правилник) уређују се обавезе, одговорности, мере и процедуре које имају за циљ спровођење Платформе за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја (у даљем тексту: МПНТР) у Институту за архитектуру и урбанизам Србије (у даљем тексту: Институт).

Правилник се примењује на све учеснике у научно-истраживачкој делатности (истраживаче) ангажоване преко Института на пројектима које финансира МПНТР.

Истраживачи су лица која обављају послове научноистраживачке делатности и која испуњавају услове прописане Законом о научноистраживачкој делатности.

Отворени приступ научним публикацијама

Члан 2

У Дигитални репозиторијум Института за архитектуру и урбанизам Србије – РАУмПлан (у даљем тексту: Репозиторијум) доступан на URL адреси <http://raumplan.iaus.ac.rs/>, обавезно се депонују електронске верзије свих научних публикација насталих као резултат научних истраживања која се реализују у Институту, а нарочито оних које су настале као резултат пројеката које финансира МПНТР.

Отворени приступ научним публикацијама у Репозиторијуму подразумева право сваког корисника интернета да без финансијских издатака чита, преузима, чува, штампа и користи дигитални садржај публикација, уз обавезу да коректно наведе извор информација, а садржај користи искључиво у складу са припадајућом лиценцом.

Научним публикацијама се сматрају:

- чланци објављени у научним часописима;
- монографије, монографске студије, монографске библиографске публикације;
- поглавља у монографијама и текстови објављени у тематским зборницима;
- саопштења са конференција објављена у целини или изводу у зборницима научних скупова;
- техничка решења;
- изведена дела, награде, студије, изложбе, жирирања и кустоски рад;
- остале публикације и резултати од значаја за науку (стандардизација методологије научних истраживања; научно-лексикографске и енциклопедијске публикације; научне картографске публикације; библиографске публикације; критичка издања научне грађе; и уређивање публикација);
- документи јавних политика;
- докторске дисертације.

Члан 3

У Репозиторијум се обавезно депонује објављена (коначна) верзија научне публикације. Уколико одредбе уговора са издавачем то допуштају и уколико не постоје друга законска ограничења, ова верзија ће бити доступна у отвореном приступу.

Уколико постоје правна ограничења због којих се не може омогућити отворени приступ објављеној верзији публикације, у Репозиторијум се обавезно депонује и рецензирани рукопис (прихваћен за објављивање) научне публикације, који постаје јавно доступан након истека ембарго периода прописаног од стране издавача. Ако је омогућен непосредан отворени приступ коначној верзији публикације депоноване у репозиторијум, није неопходно депоновати и рецензирани рукопис.

У Репозиторијум се обавезно депонују и електронске верзије научних публикација које су објављене у часописима, монографијама, зборницима у отвореном приступу.

Члан 4

Електронска верзија публикације мора се депоновати у Репозиторијум непосредно након објављивања. Уколико је то могуће, интегрални текст публикације (тј. објављена верзија или рецензирани рукопис) мора бити доступан у отвореном приступу одмах, односно уколико не постоји забрана издавача, интегрални текст публикације треба да буде доступан најкасније 12 месеци од дана објављивања у области техничко-технолошких наука, односно у року од 18 месеци од дана објављивања у области друштвено-хуманистичких наука.

Члан 5

Обавеза депоновања и отвореног приступа односи се на све научне публикације које су истраживачи објавили почев од 1. јануара 2019. године.

Отворени приступ осталим резултатима научних истраживања

Члан 6

У Репозиторијум се могу депоновати и други резултати научних истраживања, као што су: примарни подаци прикупљени током истраживања, нерецензирани рукописи (тзв. *pre-print*), различите врсте грађе, аудио-визуелни материјали, радна документа, постери, презентације, извештаји итд., као и усвојени просторни и урбанистички планови и остала развојна и стратешка документа чији је обрађивач Институт.

Истраживачима се препоручује да омогуће отворени приступ овим материјалима кад год за то не постоје законска и/или етичка ограничења.

Обавезе истраживача

Члан 7

Истраживачи имају обавезу да самостално депонују у Репозиторијум електронске верзије свих научних публикација које су објавили под афилијацијом Института, а нарочито оних које су настале као резултат пројеката које финансира МПНТР.

Уколико су истраживачи публиковали или депоновали у неки репозиторијум примарне податке који су у вези са публикацијама насталим као резултат истраживања, ту информацију морају обавезно да наведу приликом депоновања публикација у Репозиторијум или да је доставе Библиотеци Института.

Истраживачи могу да самостално депонују у Репозиторијум и научне публикације које су објавили под другим афилијацијама.

Обавезе Библиотеке

Члан 8

Библиотека Института:

- пружа подршку истраживачима приликом депоновања публикација у Репозиторијум;
- врши контролу квалитета и интегритета метаподатака и датотека депонованих у Репозиторијум; и
- стара се о поштовању ауторских права и услова лиценци;

Праћење спровођења Платформе за отворену науку

Члан 9

Контрола спровођења Платформе за отворену науку МПНТР врши се најмање једном годишње, приликом подношења извештаја о раду истраживача.

Контролу спровођења Платформе врши Библиотека Института, а на основу библиографија које истраживачи достављају уз годишње извештаје.

Завршне одредбе

Члан 10

Правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања на огласној табли Института.

број 167/1-5 од 19.2.2019. године

ПРЕДСЕДНИК НАУЧНОГ ВЕЋА
проф др Марија Максин, научни саветник

ДИРЕКТОР ИНСТИТУТА
др Саша Милијић, научни саветник

ПРЕДСЕДНИК УПРАВНОГ ОДБОРА

др Данило С. Фурунџић, дипл.инж.арх.

ПРИЛОГ

Репозиторијум

Дигитални репозиторијум Института за архитектуру и урбанизам Србије – РАУмПлан (у даљем тексту: Репозиторијум) је успоставио и одржава га Рачунарски центар Универзитета у Београду на основу уговора између Института за архитектуру и урбанизам Србије и Универзитета у Београду – Рачунарског центра Универзитета у Београду за успостављање, техничко одржавање и подршку у коришћењу дигиталног репозиторијума научних резултата и публикација у слободном приступу. Дигитални репозиторијум издања Института за архитектуру и урбанизам Србије - РАУмПлан испуњава све техничке услове које прописује Платформа за отворену науку Министарства провете, науке и технолошког развоја (у даљем тексту: Платформа) и прилагођен је савременим стандардима који се примењују у дисеминацији научних публикација (усклађеност са захтевима Европске комисије у вези са отвореним приступом публикацијама; интегрисани ORCID идентификатори).

Да би се испунили захтеви које прописује Платформа неопходно је да истраживачи Института за архитектуру и урбанизам Србије (у даљем тексту: Институт) депонују научне публикације у овај Репозиторијум.

Омогућавањем јавног приступа публикацијама посредством друштвених мрежа намењених истраживачима (нпр. *ResearchGate*, *Academia.edu* и сл.), сајтова и блогова не испуњавају се захтеви које прописује Платформа.

Депоноване публикације у Репозиторијум

Да би могли самостално да депонују публикације у Репозиторијум, истраживачи морају да региструју корисничке налоге и добију одговарајућа овлашћења. Регистрација се врши попуњавањем следећег формулара <http://raumplan.iaus.ac.rs/register>, а овлашћења додељује администратор непосредно након регистрације.

У Репозиторијум се депонују метаподаци који описију публикацију и датотека која садржи интегрални текст публикације. Метаподаци и датотека заједно чине запис у Репозиторијуму. Обавезно се уносе следећи метаподаци:

- имена свих аутора;
- наслов публикације;
- наслов матичне публикације (тј. наслов часописа, књиге, зборника, у случају часописних чланака, поглавља или радова у тематским зборницима);
- издавач;
- година издавања;
- колација (волумен, свеска, пагинација);
- јединствени идентификатори (обавезно DOI, ISBN, ISSN);
- назив пројекта у оквиру ког је публикација настала и/или назив финансијера истраживања/ носиоца израде планског документа;
- апстракт;
- кључне речи;

- тип приступа интегралном тексту (отворени, ограничени, одложени);
- услови коришћења интегралног текста, односно лиценца.

Датотека која садржи интегрални текст публикације мора да садржи све библиографске податке неопходне за недвосмислену идентификацију публикације. То се нарочито односи на публикације које су део неке веће целине (нпр. поглавље у монографији, текст у зборнику, чланак у часопису). У такве датотеке треба укључити и насловну страну и импресум, а по потреби и друге делове матичне публикације. У случају да то није могуће, испред самог текста треба уметнути додатну страну која садржи комплетне библиографске податке о публикацији.

Препоручује се депоновање PDF датотека у PDF/A формату, без ограничења у погледу претраживања, копирања или штампања текста.

Различите верзије публикација

У Репозиторијум се обавезно депонује објављена (коначна) верзија публикације, без обзира да ли ће бити доступна у отвореном приступу или неће.

Ако се због ограничења која намеће издавач не сме омогућити отворени приступ објављеној верзији публикације у Репозиторијуму, неопходно је депоновати и рецензирани рукопис публикације (верзија која је прихваћена за објављивање). Рукопис се мора депоновати непосредно након објављивања рада, а кад год је то могуће, препоручује се да се то учини непосредно након прихватања за објављивање.

Подаци о верзији која се сме депоновати, дужини трајања ембарго периода и лиценци под којом се депонована верзија сме дистрибуирати обично се могу наћи на сајту издавача, у издавачкој политици часописа (обично у одељку *Self-archiving policy*, *Licensing* или *Copyright*), као и у бази података SHERPA/RoMEO: <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/search.php>.

Велики број часописа прописује ембарго период дужи од оног који допушта Платформа. Да би испунили услове које прописује Платформа, аутори који желе да објаве рад у таквом часопису (а не желе да плате трошкове објављивања) морају да преговарају са издавачем, односно да покушају да добију дозволу да рецензирану верзију рукописа депонују у репозиторијум у року који Платформа прописује. Током преговора, издавачу се скреће пажња на обавезу аутора да омогући отворени приступ. Међународна организација SPARC је развила правни инструмент који у тим преговорима може бити од помоћи - анекс уговора о уступању права издавачу: <https://sparcopen.org/our-work/author-rights/brochure-html/>. Овај анекс уговора аутору омогућава да задржи одређена права и да омогући отворени приступ у прописаном року. Након прихватања рукописа за објављивање, у тренутку када издавач од аутора тражи уступање права, аутор шаље попуњен формулар анекса уговора издавачу, захтевајући да му се омогући да задржи одређена права. Помоћ у вези са преговорима са издавачима у циљу скраћивања ембарго периода истраживачи могу добити уз Библиотеци Института.

Не препоручује се депоновање нерецензираних рукописа објављених радова у Репозиторијум зато што се та верзија често знатно разликује од објављене верзије рада.

Ако се у Репозиторијум депонује више верзија исте публикације, оне не смеју бити део истог записа, већ се за сваку верзију креира посебан запис.

Златни отворени приступ и депоновање у Репозиторијум

У складу са Платформом за отворену науку МПНТР, и поред тога што су објавили рад у часопису, монографији или зборнику у отвореном приступу (златни отворени приступ), истраживачи Института имају обавезу да рад депонују у институционални Репозиторијум РАУмПлан. Истраживачи имају обавезу да у Репозиторијум депонују објављену верзију непосредно након објављивања и истовремено омогуће отворени приступ интегралном тексту, под истом лиценцом под којом је рад објављен.

Примарни подаци

Примарни подаци представљају информације које су прикупљене током истраживања и које служе као основа за доношење научних закључака. Примарни подаци најчешће обухватају податке прикупљене током експеримената и симулација, сирове статистичке податке, софтвер, теренску грађу и сл. Према Препоруци Европске комисије (ЕУ) 2018/790 о приступу и чувању научних информација од 25. априла 2018. године, „примарни подаци настали током истраживања финансираних јавним средствима треба да постану и остану видљиви, доступни, интероперабилни и употребљиви и у друге сврхе (*FAIR* принципе - *findable, accessible, interoperable, reusable*) унутар сигурног и поузданог окружења, посредством дигиталне инфраструктуре (укључујући и инфраструктуру Европског облака за отворену науку - *EOSC*), осим ако то није могуће или је неспојиво са даљим искоришћавањем резултата истраживања (‘отворени онолико колико је то могуће, затворени онолико колико је то потребно’).”

Платформа за отворену науку МПНТР препоручује да се примарни подаци произведени и прикупљени током истраживања архивирају у оквиру интероперабилне дигиталне платформе и да се омогући отворени приступ тим подацима непосредно након објављивања резултата у публикацији, кад год за то не постоје законска и/или етичка ограничења. Истраживачи у Институту могу за ту сврху да користе Дигитални репозиторијум Института за архитектуру и урбанизам Србије – РАУмПлан. Имајући у виду да се стандарди за метаподатке којима се описују примарни подаци знатно разликују у зависности од области истраживања, истраживачима се ипак препоручује да примарне податке депонују у репозиторијуме специјализоване за област којом се баве, а који су у складу са *FAIR* принципима и у којима се депонованим садржајима додељују јединствени идентификатори (DOI). Регистар репозиторијума у које се могу депоновати примарни подаци може се наћи на следећој адреси: <https://www.re3data.org/>. Поред репозиторијума који су специјализовани за одређене области, могу се користити и општи репозиторијуми, као што су *Figshare* (<https://figshare.com/>) и *Zenodo* (<https://zenodo.org/>).

Уколико су истраживачи публиковали или депоновали у неки репозиторијум примарне податке који су у вези са публикацијама насталим као резултат истраживања, ту

информацију морају обавезно да наведу приликом депоновања публикација у Репозиторијум или да је доставе Библиотеци Института.

Примарни подаци се често могу наћи у прилозима (*Supplementary information, Supplementary data*) који се објављују уз научне чланке у електронским верзијама часописа. Тако објављени подаци нису у складу са *FAIR* принципима - најчешће нису у отвореном приступу и нису им додељени јединствени идентификатори, што отежава њихово проналажење и цитирање. Истраживачима се препоручује да приликом избора часописа у ком ће објавити своје радове провере политику издавача у вези са примарним подацима и да изаберу опције које омогућавају њихово објављивање у складу са *FAIR* принципима.

Ауторска права и права коришћења

Сви записи у Репозиторијуму морају да садрже податак о правима коришћења депонованог садржаја, односно лиценцу. У Репозиторијум су интегрисане *Creative Commons* лиценце.

Ако је аутор истовремено и носилац ауторских права, услове под којима жели да дистрибуира своје дело посредством Репозиторијума одредиће сам (односно, сам ће одабрати лиценцу). Ауторима се препоручује да задрже ауторска права над публикацијама и другим резултатима истраживања кад год је то могуће.

Ако је аутор пренео права на издавача, приликом депоновања публикације у Репозиторијум навешће лиценцу под којом је она објављена. Подаци о лиценци могу се наћи у електронској верзији саме публикације и/или у издавачкој политици на сајту издавача. Ако податак о лиценци, односно правима коришћења публикације, ипак нигде није наведен, подразумева се да никаква права нису дата, односно да су сва права задржана.

Исправке и допуне записа у Репозиторијуму

Метаподаци у Репозиторијуму могу се исправљати и допуњавати. Након окончања поступка депоновања и верификације записа, исправке и допуне метаподатака може да врши само администратор Репозиторијума. Корисници који сматрају да одређене метаподатке треба исправити и/или допунити треба да пошаљу захтев на следећу адресу: milenam@iaus.ac.rs.

Датотеке депоноване у Репозиторијум не смеју се брисати и мењати осим:

- у случају очигледне техничке грешке (нпр. депонована је погрешна датотека);
- у случају техничког оштећења депоноване датотеке;
- у случају замене депоноване датотеке квалитетнијом датотеком идентичног садржаја (нпр. замена PDF датотеке настале скенирањем датотеком у PDF/A формату);
- у случају обележавања публикација које су издавачи опозвали након депоновања у Репозиторијум (PDF датотека депонована у Репозиторијум замениће се PDF

датотеком у којој је јасно назначено да је публикација опозвана, најчешће додавањем напомене „RETRACTED“ на свакој страни).

Измене у вези са депонованим датотекама може да врши само администратор Репозиторијума.

Уколико постоји потреба за депоновањем исправљене и/или допуњене верзије документа депонованог у Репозиторијум, мора се креирати нови запис а у метаподацима се мора јасно назначити о којој верзији документа се ради.

Трајно чување записа у Репозиторијуму

Метаподаци и датотеке депоноване у Репозиторијум чувају се трајно. Трајно брисање записа из репозиторијума допуштено је само у случају постојања више записа идентичног садржаја (дупликата).

Записи се могу повући из Репозиторијума само ако:

- се њиховим објављивањем крше ауторска и друга права, као и пословна тајна;
- представљају опасност по безбедност;
- депоновани документи садрже плагиране садржаје и/или фалсификоване и фабриковане податке;
- депоновани документи садрже грубе грешке које нису благовремено уочене.

Приликом повлачења записа, метаподаци и датотеке остају у Репозиторијуму, али нису доступни ни јавно, ни регистрованим корисницима, и не појављују се у резултатима претраживања. Повучени записи задржавају додељени идентификатор (*handle*) и URL адресу.

Администрација Репозиторијума

Библиотекар Института је администратор репозиторијума. Администратор:

- проверава усклађеност са стандардима и квалитет депонованих метаподатака и датотека;
- верификује или одбацује записе које су унели истраживачи;
- пружа подршку истраживачима приликом депоновања;
- самостално и/или на захтев корисника коригује и допуњава метаподатке;
- стара се о поштовању ауторских права и права коришћења;
- одржава нормативну базу података;
- додељује одговарајућа овлашћења корисницима;
- посредује у организацији обуке истраживача од стране надлежних из Рачунарског центра Универзитета у Београду за коришћење Репозиторијума; и
- врши надзор над спровођењем Платформе у складу са Правилником о спровођењу Платформе за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја у Институту за архитектуру и урбанизам Србије.